

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

“God wees mij zondaar genadig” (Lc 18:13). Vandaag gemeente, gaat het over bidden. We hoorden vandaag in het evangelie een gelijkenis over het bidden, en welke houding daarbij hoort. Daarin staan de grote en mooie woorden van de Farizeeër in scherp contrast, met het korte en eenvoudige gebed van de tollenaar. Wees mij zondaar genadig! Dat zijn woorden die doordrongen zijn van schuldbesef, en de aanvaarding dat wij Gods genade nodig hebben. Dat boetvaardige, die houding van inkeer, horen we ook terug in het indringende gebed van de profeet Jeremia: “Heer, wij bekennen schuld, en de schuld van onze voorouders; wij hebben tegen u gezondigd. Maar verstoot ons toch niet!” (Jer 14:20-21a). Het is een gebed dat wel wat doet denken aan het gebed van verootmoediging, dat door de eeuwen heen geklonken heeft in de protestantse traditie, en dat voor velen van u vast nog vertrouwd in de oren klinkt: “voor u belijden wij Almogende God – voor heel uw kerk en voor elkaar – dat wij gezondigd hebben in gedachten, woorden en werken”.

Maar er is ook een belangrijk verschil. In de schuldbelijdenis van Jeremia klinken ook vorige generaties mee. Jeremia treedt hier op als voorbidder. Met heel zijn hart pleit hij voor zijn volk. Wat van generatie op generatie verkeerd is gegaan neemt hij als een juk op zijn schouders en hij belijdt schuld. Er is geen omhaal van woorden, geen poging om de boodschap te verzachten. Jeremia zegt het zoals het is: dit volk is schuldig! Zij hebben gefaald, zij hebben gezondigd tegen de Eeuwige, zowel deze generatie als de generaties daarvoor.

Zulke gebeden kunnen ons vandaag vreselijk ongemakkelijk maken. Want kan dat wel? Zijn wij verantwoordelijk voor wat onze kinderen of vorige generaties verkeerd hebben gedaan? Of als we de vraag omdraaien: kun je zeggen dat een kind werkelijk schuldig is aan de ongerechtigheden van zijn voorouders? Natuurlijk is het zo dat ieder mens verantwoordelijk is voor zijn of haar eigen daden. En toch spreekt de Bijbel over erfzonde, over schuld die doorgegeven wordt.

Als wij vandaag Jeremia lezen, is het belangrijk om naar de tijd te kijken waarin Jeremia stond. Jeremia wordt omstreeks 645 v. Chr. geboren in Antatot, een klein plaatsje ten noorden van Jeruzalem. De tijd waarin Jeremia leeft is woelig en onrustig: de wereldmachten van die tijd – Assyrië, Babylonië en Egypte – zijn verwickeld in een strijd om de macht. Jeremia is getuige van de ondergang van Juda en de verwoesting van Jeruzalem. De taal die Jeremia spreekt is de taal van een overlevende. Daarom zijn de profetieën in het boek Jeremia ook zo beeldrijk en zo indrukwekkend. Ze zijn geschreven door iemand die van heel dichtbij heeft meegemaakt wat de gevolgen zijn van oorlog en terreur. Jeremia ziet hoe de schepping vertrapt wordt, en hoe eenvoudige mensen die het toch al moeilijk hadden, worden uitgebuit. De boodschap die Jeremia namens God moet doorgeven staat haaks op wat de leiders en het volk in die tijd willen horen. Heel het boek Jeremia getuigt van een massief verzet tegen de heersende elite en de politieke en de geestelijke leiders van die tijd, die vooral geloofden in hun eigen gerechtigheid.

Jeremia komt met vlijmscherpe analyse want hij ziet een verbondenheid tussen generaties en hij heeft oog voor de geschiedenis waarin wij allemaal geworpen zijn, en waarvan wij ons niet los kunnen denken. Hij ziet hoe zijn volk keer op keer dezelfde

fout maakt, hoe zij steeds weer in dezelfde valkuil trappen, elke keer opnieuw. Jeremia ziet hoe ze doldwaas hun gang blijven gaan, hoe ze niet leren van hun fouten. En hij begint te bidden, voor hemzelf, maar ook voor zijn volk.

Ook in het evangelie volgens Lucas gaat het over bidden. Jezus vertelt een gelijkenis, waarin hij het eenvoudige bidden van een tollenaar contrasteert met het gebed van een Farizeeër, die midden in de tempel – waar alle omstanders het kunnen horen – openlijk al zijn verdiensten oplijst. Maar wat is nu het juiste bidden? Welke innerlijke houding vraagt het gebed van ons? Hoe blijf je authentiek? En wat kunnen wij van Jeremia en Jezus leren als het over ons bidden gaat?

Ik begin vandaag bij Jeremia 14. Een prachtig hoofdstuk dat begint met een lied, waarin het lijden van de schepping meeklinkt. In Jeremia 14 gaat het dus over de schuld die wij hebben in onze omgang met de aarde. Je kunt het gedeelte in vv. 1-10 lezen als een klaaglied over de schepping, waarin een koor van verschillende stemmen als in een beurtzang op elkaar reageren. Zoals wij ook wel eens doen met ons koor: eerst de mannen en dan de vrouwen, en dan weer samen in een meerstemmig lied.

Het lied begint in de vv. 1-6 met de stem van de Eeuwige. Jeremia opent zijn lippen en bezingt wat God ziet. Vanuit de straten van Jeruzalem klinkt een gehuil dat naar de hemel reikt; binnen haar muren heerst geen rust, want Juda zucht en hijgt door de droogte, de mensen lijden onder de doodsprikkel in hun keel, de levensbedreigende dorst. De beeldrijke taal ademt de wanhoop en de verslagenheid. Beelden van rouw worden kunstig verbonden met beelden van mislukte oogst, en een dor en uitgedroogd land.

De dichtvorm in de verzen 3 en 4 is erg mooi en is het waard om wat beter te bekijken. In vers 3 wordt in de Hebreeuwse tekst gesproken over de 'kleinen' (*šə'ôrêhem*), de geringen, die door de machtigen naar de waterputten worden gestuurd om hun cisternen te vullen. Maar er is geen water, en zij keren met lege handen terug. En dan staat er letterlijk geschreven: ze zijn beschaamd en worden vernederd, ze bedekken hun hoofd. Het hoofd bedekken, dat was in het oude Israël, een gebaar van diepe vernedering en schaamte, van rouw ook. In vers 4 klinkt de echo. De *'adāmâ*, de rode aarde, staat er verslagen bij want het heeft niet geregend op het land. Ook boeren staan er beschaamd bij, en bedekken hun hoofd.

Dat zinnetje doet natuurlijk wel even denken aan de boerenprotesten in Nederland deze zomer. Rijen van tractoren op de snelwegen, boeren die met recht boos zijn omdat zij zo geïsoleerd werden in de strijd om het stikstofgehalte naar beneden te krijgen. Maar hier in Jeremia zijn de boeren sprakeloos. Ze zijn verslagen, en staan met hun handen in het haar. Want er is geen land meer om nog voor te protesteren. De velden en de akkers zijn een woestijn. De aarde draagt geen vruchten meer.

Ook de wilde dieren lijden onder de vreselijke droogte. De hinde in het veld, zo zingt Jeremia, laat haar pas geworpen jongen in de steek, want er is geen gras. Dat verlaten beken hier dat ze geen melk kan geven, en dat haar jongen sterven. Ook de wilde ezels zijn dorstig. Op de kale rotsen happen ze naar adem; ze steken hun kop omhoog zoals de jakhals wanneer hij huult. Zijn ogen breken staat hier. Het Hebreeuwse woord voor oog (*'ayin*) betekent ironisch genoeg ook 'bron van water'. Hun ogen zijn waterig zou

je kunnen zeggen, ze huilen, vanwege de dorst. En dan klinkt datzelfde zinnetje als een refrein: want er is geen gras.

De tegenstem valt in vanaf vers 7. Nu horen we het lied van het volk. Hoewel hun koorzang begint met mooie woorden waarin zij hun ontrouw en hun zonden belijden, en de Enige aanspreken als een bron van hoop en een redder in tijden van wanhoop, leggen ze de schuld toch vooral bij God. Het is God die zich opstelt als een vreemdeling, een reiziger die in het midden van de nacht de grens is overgestoken. In vers 8 heeft de NBV het over een 'radeloze man'. Maar het Hebreeuwse werkwoord dat hier gebruikt wordt betekent 'stil staan' of 'bewegingloos zijn'. Het volk beschuldigt de Enige ervan, dat hij niet ingrijpt. Dat hij zich niet verroert, zoals de boer die verslagen staat te kijken naar zijn verwoestte akker. De Heer, zo klagen zij, is als een terneergeslagen strijder, die niet kan redden.

Waarom grijpt U niet in? Waarom komt U ons niet redden? Als alles misgaat, en mensen schade aanrichten aan deze wereld en aan elkaar, is dat de vraag waar ze zo vaak mee worstelen. Ook in ons persoonlijke leven kunnen wij ervaren wat de stem van het volk hier zegt. Dat het lijkt alsof God zwijgt. Je bidt wel, maar je vindt geen antwoorden. Als je eerlijk naar je eigen hart kijkt, wat speelt zich daar dan af? Blijf je God zoeken, zelfs als twijfel je overvalt? Herken je misschien dat verwijtende, in het lied van Jeremia, die vraag: waarom bent U stil?

Maar hier in Jeremia 14 geeft God wel antwoord. En dat is nu ook het mooie, het bemoedigende. Laat ons samen kijken naar vers 10, want hier klinkt het antwoord van God, dat in vers 1 al aangekondigd werd. 'Zeg tegen dit volk'. God klinkt streng en je hoort de afstand, de verwijdering, tussen de Enige en het volk. Nu klinkt Gods oordeel. Niet ik ben de 'afwezige', maar het zijn jullie die afgedwaald zijn. De ellende die ze toen meemaakten, het land van Juda dat verwoest werd, staat niet op zichzelf. Dat is wat Jeremia hen wilde leren. Dat zij het zijn die God die rug hebben toegekeerd door niet langer zijn wetten te betrachten. Jeremia houdt hen een spiegel voor. Want het lied van het volk is nogal hoogmoedig; het is de stem van de mens die zichzelf verhoogt en zichzelf rechtvaardig acht. De mens die de aarde vertrouwt, maar daarvan God de schuld geeft.

Op een dergelijke houding reageert ook Jezus. Want Jezus, zo schrijft Lucas, vertelde een parabel omdat "sommigen zichzelf rechtvaardig vinden en anderen minachten" (Lc 18:9). Een Farizeeër ging naar de tempel om te bidden. Zo begint Jezus. Hij gaat rechtop staan en begint te bidden. Maar in zijn gebed heeft hij het vooral over zichzelf en zijn eigen prestaties: dat hij zo dankbaar is dat hij zich niet gedraagt als de dieven, dat hij niet overspelig is en dat hij niet op de tollenaar lijkt, dat hij wel twee keer per week vast, en een tiende van zijn inkomsten afdraagt.

Bij het horen van die woorden durft de tollenaar niet meer te bidden. Hij staat te staren naar de aarde, en durft zijn blik niet op de hemel te richten. Zowel in lengte, toon, als inhoud zijn er grote contrasten. De tollenaar bidt niet met een omhaal van woorden om de Eeuwige van zijn eigen gerechtigheid te overtuigen. Hij is door en door doordrongen van zijn eigen fouten, zijn eigen falen. Hij bidt slechts met de woorden van Psalm 51: "wees mij genadig"! Dat is het ware bidden. Bidden om genade, voor jezelf of voor een ander. Belijden dat je schuld hebt. Een bidden vanuit een berouwvol

hart, zoals Psalm 51 doet “was mij schoon van alle schuld, reinig mij van mijn zonden; schep een zuiver hart in mij, was mij witter dan sneeuw” (Ps 51:4,12,9).

Ieder gelovig mens moet vroeg of laat door het donker heen van twijfels, van aanvechting... de vraag die soms brandt op onze lippen: waarom, Heer, grijpt U niet in? Maar juist dan mogen we bij Hem komen, en vragen of Hij geduldig wil zijn met ons, omdat we zo vaak afdwalen – zoals het lied van Jeremia zo terecht stelt. De tollenaar vraagt maar één ding: wees mij genadig! Ja, laten wij die woorden steeds weer bidden. Want God is genadig! Hij vergeeft onze schulden. ‘Liefdevol en genadig is de Heer’, zingt Psalm 103. ‘Hij blijft geduldig en groot is zijn trouw. Niet eindeloos blijft hij twisten, niet eeuwig duurt zijn toorn. Hij straft ons niet naar onze zonden; hij vergeldt ons niet naar onze schuld’. En met dat perspectief voor ogen, bidt ook Jeremia voor zijn volk. Hij belijdt schuld. Verdrietig en eenzaam bidt hij tot God. Omdat hij ziet hoezeer Gods schepping lijdt, als een vrouw in barensweeën, een hert wiens ogen breken.

*Wij bekennen onze schuld
en de schuld van onze voorvaderen.
U bent toch de Heer van hemel en aarde?
U bent het toch die de wolken verzamelt?
Denk toch aan uw verbond met ons
en verstoot ons niet.*

Wij vestigen onze hoop op U, want U hebt alles gemaakt. Met die woorden eindigt het gebed van Jeremia. En dat mogen ook wij meenemen. Vestig je hoop op God, want hij is genadig en rechtvaardig. Hij vergeeft de schulden van mensen die tot hem komen met een berouwvol hart. Blijf Hem dus zoeken, en open je hart voor Hem. Want Hij is een genadig God!

Amen.